

виникли, наприклад, у ст. 300 КК України, у санкції якої конфіскація творів, що пропагують жорстокість, культ насильства, расову, національну чи релігійну нетерпимість, не супроводжується їх знищенням, що суперечить загальній цілі застосування спеціального заходу – не допустити розповсюдження зазначених творів. Викладене у повному обсязі стосується і предметів порнографії, які конфіскуються відповідно до ст. 301 КК України. Такий підхід відповідає апробованому порядку вирішення долі вилучених предметів – речових доказів, який дає можливість враховувати властивості предметів і можливості їх подальшого використання у цивільному обігу.

Исследуются основные юридические характеристики уголовно-правовых мер, предусмотренных санкциями отдельных статей особенной части Уголовного кодекса Украины. Определяются сущностные и содержательные характеристики специальных уголовно-правовых мер и вносятся предложения относительно оптимизации их нормативного определения и практики применения.

In this article research the main legal characteristics of the criminal and legal measures provided by sanctions of separate articles of special part of the criminal code of Ukraine. Defined the intrinsic and substantial characteristics of special criminal and legal measures are defined and offers concerning optimization of their normative definition and practice of application.

Стаття надійшла до редколегії 17.01.2013

УДК 343.2: 343.9

Ягунов Д. В., м. Одеса

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДУЛЯЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ: ВІД ЗАКОННОСТІ ДО УБЕЗПЕЧЕННЯ (ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Стаття присвячена дослідженню проблематики трансформації різних модуляцій кримінального покарання в історії європейських каральних практик. Аналізуються особливості та часові рамки модуляцій кримінального покарання та визначаються контури сучасної модуляції, обумовленої впливами глобалізаційних процесів.

Проблему, яка аналізується у цій статті, можна визначити як визначення сутності та особливостей модуляції європейських каральних

практик епохи глобалізації з урахуванням трансформації попередніх модуляцій каральних практик.

У цій статті під модуляцією кримінального покарання ми пропонуємо розуміти сукупність історично обумовлених ознак, які визначають сутність, мету, функціональне призначення та інституційне забезпечення реалізації каральних практик та пов'язану з ними певну суспільно-економічну формацію.

У цій статті ставиться за мету проаналізувати сутність різних модуляцій кримінального покарання, які поступово змінювали одна іншу в історії європейських каральних практик, та окреслити контури нової модуляції, яка відповідає сутності кримінального покарання епохи глобалізації.

Ця стаття базується на наукових працях Г. Руше, О. Кіркхеймера, М. Фуко, а також на попередніх напрацюваннях автора цієї статті, присвячених впливам глобалізації на каральні методи сучасності.

Викладення основного матеріалу статті варто розпочати з того, що в сучасній криминології та науці кримінального права багато говориться про «кризу покарання» та про проблеми «досяжності» цілей покарання, які свого часу набули статусу непохитних аксіом та залишаються такими й понині в пострадянському кримінальному праві. Саме ця «традиційність» при дослідженні сутності покарання та непорушність його формальних цілей, з яких радянське кримінальне право зробило свого роду «золоте теля», сьогодні призвели до того, що сучасне кримінальне право, засноване на класичній школі кримінального права, опинилося у глухому куті своєї дисфункціональності, намагаючись «прикритися» такими зовнішніми проявами «кризи покарання», як тривале й стабільне переповнення пенітенціарних установ, недостатність фінансування органів системи кримінальної юстиції, високий рівень рецидиву та низька якість соціальної роботи зі злочинцями, а головне – тотальна криза «реабілітаційного ідеалу» (останній аспект є принципово важливим для цілей нашого дослідження).

Досліджуючи особливості трансформації сутності європейських каральних практик та беручи до уваги праці німецьких вчених Руше та Кіркхеймера (Покарання та соціальна структура», 1939), присвячених економічній обумовленості каральних практик, видатний французький філософ Мішель Фуко сформулював вельми цікаву конструкцію у вигляді трьох послідовних модуляцій європейських каральних практик, визначивши, що для кожної модуляції є характерним певний закон кримінального права та відповідна цьому закону реакція.

Першу модуляцію кримінального покарання Фуко визначив як «бінарний код законності». В межах цієї модуляції елементарний закон

кримінального права, сформульований як заборона «не вкради» або «не вбий», супроводжувався традиційним та на той час покаранням у вигляді смертної кари, вигнання, тілесних покарань або штрафу. Ця модуляція, дещо «розбавлена» певною кількістю страт та видів покарань, спрямованих переважно на тіло злочинця, характеризувала європейську пенальність до кінця XVIII століття.

Саме *театральність*, на яку постійно вказував М. Фуко, червоною стрічкою проходить крізь першу модуляцію. Сказати те, що середньовічні капітальні та тілесні покарання були театром – це майже нічого не сказати. Чого, наприклад, варта римська *roepa cullei*, і, мабуть, більшої театральності ще варто пошукати. Нагадаємо, що це покарання полягало в зашиванні злочинця в шкіряний мішок разом з живими змією, мавпою, півнем і собакою з подальшим втопленням мішка у водоймі. Покарання було *відверто символічним*: злочинець, який піддавався *roepa cullei*, уподібнювався відповідним тваринам. Під впливом рецепції римського права в часи Середньовіччя *roepa cullei* була засвоєна і в ряді європейських країн. Так, у французькому зводі звичаєвого права «*Livres de Justice et de Plet*» (1260), йдеться про «покарання в мішку з півнем, собакою та змією». Покарання застосовувалася в рідкісних випадках аж до XVIII століття, коли вже класична школа Чезаре Беккарія вже майже стукала в двері європейського кримінального права.

Аналогічний приклад можна привести і у випадку з покаранням у вигляді віддання на розтерзання хижим тваринам. Воно здебільшого асоціюється з Давнім Римом, проте це покарання широко використовувалася в Європі у XIV столітті (Перуджа, Рим, Флоренція). Навіть «великий» «гуманіст» Томмазо Кампанелла у своїй утопії «Місто Сонця» (1602), напевне, сумував за відсутністю такої театральності, тому і пропонував застосування покарання у виді кидання злочинців на поживу диким тваринам.

Час втілення першої модуляції – «*бінарного коду законності*» – визначити надзвичайно важко. Це може викликати тривалі дискусії. Так, Мішель Фуко прямо вказує, що система законності – це «архаїчний апарат кримінального права, яким він заявляє про себе, починаючи з Середньовіччя та закінчуючи XVII – XVIII століттями» [1, с.20]. Проте ми гадаємо, що більш важливим є час завершення панування цієї модуляції. Початок переходу від «покарань тіла» до «покарань душі» в Європі розпочався з 1750-х років та завершився на початку XIX століття, коли вже ідея пенітенції або морально-релігійного виправлення як системного явища тріумфально крокувала по Європі та Америці, навіть не очікуючи, що тріумф скоро перетвориться на фарс,

а головне – не помічаючи наближення до цього фарсу. А поки що на той час на порядку денному перебували філантропічна діяльність Джона Говарда, прийняття в Англії Пенітенціарного акту 1779 року, створення перших насправді пенітенціарних установ в США, перші кроки на шляху створення сучасних уявлень щодо пробації (Англія, 1820-ті роки), що в сукупності створило яскраву та видовищну ширму гуманізації.

Щодо завершення першої модуляції, то віддамо слово Мішелю Фуко, який в іншій своїй фундаментальній праці «Наглядати й карати» точно зобразив цей аспект проблематики, що нами розглядається: «В кінці XVIII – XIX століття, не зважаючи на окремі яскраві спалахи, похмуре каральне свято починає згасати» [2, с.14]. Каральні практики поступово перестають бути театралізованим видовищем.

Публічні страсти сприймаються як вогнище, де знову спалахує насильство. Проте, не зважаючи на це, вони все ж таки спалахують. Можна згадати відому страту Дам'єна (2 березня 1757 року), яку згадує Мішель Фуко прямо на початку своєї книги «Наглядати й карати». І це – буквально за декілька років до публікації Чезаре Беккарія свого фундаментального твору «Про злочини та покарання». Тому подібне насильство вже не сприймається суспільством, яке вже з нетерпінням очікує «вистави гуманізації».

Крім того, можна згадати, чого лише варті гравюри видатного італійського архітектора, «батька» «паперової» архітектури Джованні Баттіста Піранезі (1720-1778), в творчості якого займає серія гравюр «Фантастичні зображення в'язниць», більш відома як просто «В'язниці».

«В'язниці» у гравюрах Піранезі – це похмурі і лякаючі своїми розмірами й відсутністю логіки архітектурні побудови із загадковими просторами та незрозумілим призначенням сходів та спіралеподібних містків, абсолютно нефункціональними переходами, блоками і ланцюгами. Міць кам'яних конструкцій пригнічує. Отже, *нульова функціональність, максимальна театралізованість*. Ще не друга модуляція, проте вже і не перша. Театральність – поки що на першому місці, але ця театральність давить на душу, а не знищує тіло. І водночас постає питання: з якою метою формується цей тиск? Товсті стіни, ланцюги, люди в темному одязі, дивні темні сходи, що не можуть на лякати – все це містить образи модальності бінарного закону і не приховує романтичну тугу за каральними техніками Середньовіччя. Проте більш високі стелі та більші обсяги повітря демонструють зародження нової модуляції. Навіть за хаосом стін та тіней проєктів Піранезі вбачаються проблиски дисциплінарних технік, контури того, що

згодом з легкої руки Беккарія отримає назву «класична школи кримінального права».

Подібних прикладів можна навести безліч, проте в контексті цього дослідження варто додати, що, наближаючись до кінця Середньовіччя, каральні практики, за свідченням Фуко, «стали стриманими». Таврування відміняється в Англії (1834) та Франції (1832). Лише батіг та різки застосовуються в окремих системах (Росія, Англія, Пруссія). Все це знаменує остаточне завершення епохи панування модуляції бінарної законності.

Друга модуляція – це той самий «не укради» та «не вбий», які формують відповідну систему покарань. Проте ці покарання представлені не лише як одиночні акти, вони пов'язані із певними прогностичними техніками, які дозволяють заздалегідь, до того, як злочинець вчинив крадіжку, визначити, чи готовий він її вчинити. З іншого боку, реакція на злочин буде вже представлена не з демонстративними каральними актами, проте з ув'язненням (або, краще, практикою ув'язнення), яке позиціонує себе як «виправне».

Дисциплінарний механізм відтворює всередині себе якісно нового злочинця, який відчуває на собі, крім закону, та судового рішення цілий ряд медичних та психологічних технік, які створюють каркас процедур діагностики, класифікації та обробки. В системі координат цієї модуляції злочинець підпадає під дію серії процедур, спрямованих на його трансформацію, які сьогодні ми називаємо «пенітенціарними техніками», які, в свою чергу, засновані на традиційних та добре знайомих нам в силу спадщини радянського виправно-трудового права «засобів виправлення» (режим, обов'язкова праця, освіта, моральне виховання).

Соціальна відстань між бінарним кодом законності та дисциплінарним механізмом – безмежна, не зважаючи на те, що їх розділяє менше століття. «Публічна страта та в'язничний розпорядок дня. Вони не карають за однакові злочини, не виконують покарання щодо злочинців одного типу. Кожне з них відображає певний стиль покарання». То був час, коли в Європі та Сполучених Штатах «вся економія покарання *«була перетворена»* [2, с.13]. Цей період слушно М. Фуко визначає як «час великих «скандалів» в традиційному правосудді, час незлічимої реформаторських проєктів. Час нової теорії закону та злочину, нового морального або політичного обґрунтування права карати. Час відміни старих приписів та зникнення старих кодексів. Час створення «сучасних» кодексів: Росія (1769), Пруссія (1780), Пенсільванія і Тоскана (1786), Австрія (1788), Франція (1791, 1808, 1810)». І саме цей період відповідає початку другої модуляції кримінального покарання.

Початок третьої модуляції можна віднести до початку ХХ століття. Вона пов'язується з пошуком відповіді на питання, кількість та якість який перевищило «спроможності» другої модуляції. «Які покарання ми повинні застосовувати» – це перше питання, яке ставиться в контексті формулювання засад третьої модуляції? Проте це питання визначається вже не бажанням виправити злочинця (нехай навіть формальним), а необхідністю знайти відповідь, скільки ж його виконання дійсно коштуватиме для суспільства. Втілення каральних практик завжди було сферою політичної діяльності, проте той рівень політизації, який почала характеризуватися пенальність з початку 1980-х років, не йде в будь-яке порівняння з минулими модуляціями.

Головним для третьої модуляції («пристрою безпеки») є те, що питання «виправлення» або «реформації» злочинця не стоять на порядку денному, хоч не можна не визнати, що і за третьою модуляцією розвивається шлейф реформаційного ідеалізму. Ідея виправлення вичерпала себе, а Роберт Мартінсон та його послідовники нанесли на початку 1970-х років їй такого нищівного удару, від якого вона так і не відійшла [3, с.28-30]. Питання стосовно того, чи не повернеться злочинець до злочинної діяльності після застосування кримінально-правових заходів, є актуальним не в силу необхідності забезпечити реформацію (ресоціалізацію, реабілітацію, моральне відновлення) злочинця, скільки в силу того, щоб переконатися, що повторний злочинний акт не буде ще більше коштувати для платників податків.

Крім того, саме в межах цієї модуляції було остаточно сформовано сучасну кримінологію, яка поставила до цього часу невідомі питання. Які середні показники злочинності? Коли змінюються ці показники? Скільки збитків спричиняє злочинність? Що є більш витратним: постійно боротьба зі злочинністю або разові показові акції?

А головне – це зовсім інша група питань суто філософського спрямування. Коли злочинця спіймано, то чи варто його карати? А скільки буде коштувати нам його покарання? А чи дійсно ми можемо виправити злочинця? А скільки це буде коштувати? Чи існує небезпека повернення злочинця до злочинної діяльності?

Сьогодні відображення цієї модуляції можна знайти скрізь. Скільки коштуватиме реалізація тієї чи іншої пенальної стратегії для платників податків? Наскільки ця політика буде «сторювати найбільшу цінність для грошей платників податків»? Всі ці питання вже тривалий час стоять на першому місці в статутних документах усіх сучасних в'язничних служб та служб пробачії, органів поліції та інших елементів національних систем кримінальної юстиції.

У світлі кризи реабілітаційного ідеалу сутність цього відображення третьої модуляції можна відобразити за допомогою висловлення Роберта Мартінсона: «Якщо ми не можемо нічого вдіяти зі злочинцем щодо знищення рецидивного потенціалу його поведінки, ми повинні принаймні робити це максимально дешево» [3]. Крім того, питання щодо ризиків, про яке далекоглядно говорив Мішель Фуко наприкінці 1970-х, вже через 30 років постало у вигляді «менеджменту ризиків вчинення рецидивних злочинів та спричинення суттєвої шкоди», що служить філософсько-концептуальним підґрунтям діяльності сучасних служб пробації та в'язниць [4, с.139-173].

Отже, підсумовуючи викладене вище, можна зазначити, що, відповідно до модуляційної класифікації Фуко, перша модуляція відповідає поняттю «код законності» з бінарним розподілом на «законне» та «незаконне», де основною категорією є покарання.

В процесі переходу до другої модуляції каральні практики починають включати медичні та психологічні техніки, які забезпечують існування процедур контролю та «опрацювання» індивідів, внаслідок чого в основі другої модуляції лежить «дисциплінарний механізм», де закон дії в системі процедур нагляду та виправлення злочинців.

І, нарешті, в основі третьої модуляції лежить «*пристрій безпеки*».

Можна наголосити, що «убезпечення», помножене на «ціну», стало сутністю третьої модуляції, яка замінила модуляцію кримінального покарання реформаційно-реабілітаційного зразку. «Пристрій безпеки» замінив «дисциплінарний механізм». І сьогодні, на початку XXI століття, варто поставити питання про зміну третьої, «новевропейської» модуляції безпеки та її просторове розширення.

Проте, з іншого боку, більш глибокий аналіз сутності третьої модуляції та особливостей сучасного глобалізаційного суспільства варто поставити питання про четверту модуляцію кримінального покарання, яка відповідає духу глобалізаційного суспільства.

По-перше, третя модуляція кримінального покарання, яку Мішель Фуко визначав як «сучасна модуляція», була «сучасною» станом на період з 1950-х років до середини 1970-х років (власне, коли цей великий вчений і розробляв свою модулярну концепцію). На початку нового тисячоліття, беручи до уваги очевидне скорочення часових меж модуляцій, навіть з позиції логіки варто ставити питання про окреслення контурів нової модуляції – модуляції Постмодерну.

По-друге, хоч загальні контури четвертої модуляції було сформовано в тісних рамках категорії ubezpieчення, більшість питань та проблем, які випливають з сутності модуляції кримінального покарання

епохи глобалізації на початку XXI століття, вже не поміщаються в ці рамки та вимагають *модуляційної автономності*.

По-третє, вторгнення техніки та електроніки до суспільної свідомості не могло не відобразитися на сутності, формах та проявах соціального контролю, який дедалі більше набував паноптичного характеру та примушував неприродно змінюватися категорію свободи.

Головною особливістю модальності каральних практик XXI століття є те, що каральні практики сформовані в умовах знищення їх публічних засад. Монополія на «право карати», яка донедавна належала державі, виявилася в руках приватних акторів з подальшою тенденцією до поглиблення цього феномену.

І проблема полягає в тому, що якщо три перших модуляції – як би формально би вони до цього не ставилися – мали за мету зменшення злочинності або встановлення стабільного контролю над нею, причому неважливо за рахунок чого це відбувалося – за рахунок театральної жорстокості, спрямованої проти тіла злочинця, морально-релігійної реформації свідомості злочинця, його психолого-психіатричної реабілітації, його соціального включення або інших інструментів та механізмів. Навіть ідея, що «якщо ми не можемо нічого вдіяти зі злочинцем щодо зменшення рецидивного потенціалу його поведінки, ми повинні принаймні робити це максимально дешево», не зважаючи на свій крайній прагматизм, все одно, вона переслідувала те, що традиційно аналізується в категоріях благородних, соціально-орієнтованих ідеалів.

Проте сьогодні ми можемо говорити, що сучасна глобалізаційна модуляція кримінального покарання пов'язана зі «зрощенням» злочинності. Те намагання принаймні «щось» «робити зі злочинцями», і, за можливості, «максимально дешево», якому «пристрій безпеки» з останніх сил намагався надати соціальне «обличчя», так і не змогло втримати рівновагу, похитнувшись у напрямку просто «максимально дешево». Тотальна в'язнична приватизація, що мов хвиля накрила національні пенальні системи, свідчить про те, що держави вимушено дозволяють приватному елементу перебрати до цього монопольну державну функцію, де єдиною метою є максимізація прибутків та мінімізація витрат.

Раніше злочинця намагалися знищити (спочатку без лапок, а потім – з лапками). Капітальні та корпоральні покарання спрямовувалися на тіло, дисциплінарні – на душу, безпекові – на свободу. Проте все одно каральні практики намагалися витіснити «злочинне» в силу небажаності дій злочинця та/або його особи як такої.

Сьогодні ми, навпаки, спостерігаємо тенденцію, яка, до речі, вже набула системності та масовості, яка публічно проголошує: злочинець вже не є маргіналом в соціальних відносинах. Він є відверто бажаною персоною для сучасних національних систем кримінальної юстиції (хоч їх національність вже давно почала «стиратися» в силу транснаціоналізму в'язничної приватизації). Сучасні пенітенціарні системи – це вже не, користуючись термінологією Фуко, «досконалі та завершені заклади». За формною вони ще є такими, проте за змістом – це інкубатори злочинності, причому не в силу наявності вже відверто застарілого тавра «в'язничної субкультури» або «університетів кримінальності», а в силу економічної корисності для багатьох зацікавлених акторів.

Навіть поверховий огляд трансформації модуляцій каральних практик свідчить про тенденцію ускладнення сутності подальших модуляцій, а відтак – ускладнення статусів менеджерів цих модуляцій. Від середньовічного ката вимагалось бути високоякісним експертом своєю справою, мати відповідні навички та інструменти, які, до речі, коштували значні гроші.

Друга модуляція вимагала експертів з дисципліни, що забезпечило масове відтворення релігійних місіонерів, психологів, лікарів, соціальних працівників. Можна лише згадати, чого варта трансформація моделі офіцера пробації, який «встиг» побути і релігійним місіонером, і вихователем моралі у злочинців, і соціальним працівником, і клінічним психологом, знову соціальним працівником [5;6].

Для третьої модуляції це вже були експерти з убезпечення, і офіцери пробації (так само як і в'язничні офіцери) стали «менеджерами ресурсів» і, нарешті, «менеджерами ризиків вчинення рецидивних злочинів та ризиків спричинення суттєвої шкоди».

Крім того, важливою є не лише трансформація ролі експерта, характерного для тієї чи іншої модуляції, а їх необхідна кількість, яка так чи інакше пов'язується з кількістю самих злочинців, а також – з їх характеристиками та статусами.

Можна навести Три тенденції. Масштабне збільшення кількості ув'язнених, зростання кількості транснаціональних в'язничних корпорацій та обсягів їх діяльності та відродження суто позитивістських категорій «небезпечного злочинця». Усі заговорили про «статевих хижаків» та «небезпечних осіб», і складається враження, що раніше їх взагалі не існувало. Якщо раніше йшлося, умовно кажучи, лише про декілька категорій злочинців, то сьогодні їх класифікація розширена за рахунок великої кількості *проміжних станів*, причому кожна нова категорія наповнюється новими «знаннями» з боку нових «експертів». Замість єдиної групи «злочинців» з'явилися «злочинці», «девіанти»,

«педофіли», «статеві хижаки», «особи з підозрілою поведінкою», «особи з ненормальною поведінкою» та інші особи, визначення яких взагалі важко надати класичним кримінальним правом, але яких почали згадуватися в нормативно-правових актах сучасних країн, населення яких стало набагато більше перейматися питаннями «убезпечення суспільства» [7].

Як наслідок – більше експертів, причому експертів особливих. З'явилися реєстри та електронні бази даних відповідних осіб. Все це характеризує саме ту четверту модуляцію, про яку, власне, ми і говоримо, яка вже не приховує очевидний факт: для четвертої модуляції ми можемо говорити про експертів з контрольованого та економічно вигідного відтворення злочинності, яка, в свою чергу набула ознак товару з відповідними якостями.

Бібліографічний список

1. Фуко М. Безопасность, территория, население. Курс лекций, прочитанных в Колледж де Франс в 1977-1978 уч. г. / М. Фуко. – СПб., 2011. – 544 с.
2. Фуко М. Надзирать и наказывать / М. Фуко. – М., 1999. – 480 с.
3. Ягунов Д. В. «Криза реабілітаційного ідеалу» в наукових працях Роберта Мартінсона та їх значення для формування сучасної пенальної політики / Д. В. Ягунов // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 4. – С. 28-30.
4. Ягунов Д. Пробація у світлі концепції offender management: підходи XXI століття до проблеми поводження зі злочинцями (європейські стандарти та досвід європейських країн) / Д. В. Ягунов // Актуальні проблеми європейської інтеграції. – Одеса, 2012. – Вип. 9. – С.139-173.
5. Ягунов Д. В. Філософія пробації: трансформація поглядів на сутність та цілі поводження зі злочинцями (період до 1990-х років) / Д. Ягунов // Актуальні проблеми політики. – Одеса, 2010. – Випуск 40. – С. 175-183.
6. Ягунов Д. В. Філософія пробації: трансформація поглядів на сутність та цілі поводження зі злочинцями (період після 1990-х років) / Д. В. Ягунов // Актуальні проблеми політики. – Одеса, 2011. – Випуск 41. – С. 198-207.
7. Ягунов Д. В. В'язниця як модель суспільства або суспільство як модель в'язниці (категорія свобод и в контексті пенальних практик глобалізованого суспільства) / Д. В. Ягунов // Актуальні проблеми європейської інтеграції. Збірник наукових праць з питань європейської інтеграції та права. Випуск сьомий. За ред. Д. В. Ягунова. – Суми: ПП Кочубей Н. В., 2011.

Стаття посвячена дослідванню проблематики трансформації різних модулій уголовного покарання в історії європейських карательних практик. Аналізуються особливості і часові рамки модулій

уголоного наказания и определяют контуры современной модуляции, обусловленных влиянием глобализационных процессов.

This paper is devoted to research of the problems of transformation of different modulations of criminal punishment in the history of European penal practices. The paper is also focused on features and periods of modulations of criminal penalties. It also defines the contours of modern modulation caused by the impact of globalization.

Стаття надійшла до редколегії 04.01.2013

УДК 349.41 (477)

Годованюк А. Й., НУ «ОЮА»

ПОЛЕЗАХИСНІ ЛІСОСМУГИ ВЖЕ БІЛЬШ ЯК ДВАДЦЯТЬ РОКІВ САМІ ПОТРЕБУЮТЬ ЗАХИСТУ. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

У статті проведено аналіз сучасного законодавства, що регулює відносини пов'язані з використанням та охороною полезахисних лісових смуг. Окреслено основні історичні етапи створення та функціонування лісосмуг в Україні. Розкрито безліч проблем, які пов'язані з передачею у власність та оренду земель сільськогосподарського призначення.

В ході проведення земельної реформи основна увага законодавців, землевласників і суспільства в цілому була і зостається сконцентрованою на землях сільськогосподарського призначення. Натомість предмет нашої статті – землі зайняті полезахисними лісовими смугами – абсолютно випадають з поля зору.

Згідно Земельного кодексу України [1] полезахисні лісові смуги виключені зі складу земель лісового фонду і віднесені до несільськогосподарських угідь земель сільськогосподарського призначення та належать до земель запасу і резерву сільських, селищних рад. Відповідно до законодавства полезахисні лісосмуги, як землі запасу, вважаються комунальною власністю. Відтак номінально у них з'явився комунальний власник, проте створення господарської структури, котра б могла вести належний догляд, не передбачено.

Тривала відсутність господаря у полезахисних лісових смуг та інших лісових насаджень перетворилася у критичну проблему державного масштабу. Масові рубки та винищення лісосмуг, безконтрольність та нераціональне їх використання – все це вже найближчим